

I.

„Egy új könyv Petrőczy Évától, amitől melegebb lesz a szívünk körül! Szeretettel ajánlom olvasásra! **Molnár Piroska, a Nemzet Színésze**”

„Nem mögöttünk, a talpunk alatt van a múlt, fel kell fedoznünk, mint valamikor a régi utazók az ismeretlen szigeteket. Petrőczy Éva anyai dédszüleinek valós dokumentumokra épülő, egyszerre regényes és kortörténeti pontosságú életrajza, kettős portréja ehhez a múltfeltáráshoz nyújt segítséget. Ebből a fordulatokban gazdag, érdekes könyvből igaz mesét kapunk arról, hogyan valósult meg a teljes szerelmi, házastársi harmónia egy szegedi zsidó leány és egy Arad megyei katolikus fiatalember között. A regény minden olvasójának igazi elmélyülést kívánok; ezt a gazdag képanyag is segíti. **Prof. Dr. Szigeti Jenő, művelődéstörténész, teológus.**”

„Ajánlom e kiművelt nyelvezetű, inspiráló és példaértékű írást azoknak, akik családtörténetük megörökítését tervezik. Ez a könyv

nem csupán *Ida és Gyula* leszármazottjainak szól, hanem, mindenkinek, a vegyes házasságban, vagy akár teljesen zsidó családban élőknek egyaránt. Petrőczy Éva életekről, sorsokról, a régi Szegedről és Gyomárról beszél, tanulságosan, lebilincselően. Köszönöm, hogy elolvashattam ezt a több műfajt, szépprózát, lírát és tudományos igényű feldolgozott dokumentumokat egyesítő kötetet! **Ábrahám Vera, a Szegedi Zsidó Hitközség dr. Birnfeld Sámuel Könyvtárának könyvtárosa, temetőkutató**”

II.

NÉHÁNY ZENEI TÉMÁJÚ RÉSZLET A KÖNYVBŐL

Aki valóban esküdt ellensége volt az antiszemitizmusnak, az románnak és görögkeletinek született nagyapám (Nemerey/Nyisztor Péter), a legmagyarabb magyar, az első világháború sokszor kitüntetett hőse, ... s az ötvenes években valóságos férfi-dajkám. Ő olyannyira szerette és tisztelte fogadott anyja és egyben anyósa családjának kultúráját, hogy nagymamámmal való rövid mátkaságuk idején és házasságuk negyvenkilenc, változatlan szerelmű esztendeje alatt újra meg újra *egy* dalt énekelt el gyönyörű hangján menyasszonyának, majd feleségének: a *Szól a kakas már-t*. Így volt ez az én aprócska éveimben is; így aztán nem csoda, hogy alig három esztendőskoromban már *együtt* énekeltük nagymamának ezt a Szatmártól Erdélyig indázó, szépséges dallamot és szöveget.

Nagyapa felesége „magántörténelmének” és a kállói csodarabbi kapcsolódó történetének teljes tudatában, én pedig ösztönös csodálattal és vonzódással. A dal élménye évtizedekkel később, már kiegészült családfám ismeretében vált bennem verssé:

„Szól a kakas már”

Egy szatmári-erdélyi népdal, avagy a kállói csodarabbi éneke

Fülemet tömör
viasszal kellett volna
megóvnom tőletek,
párok sokaságát
ölelésbe forraló hegedűk,

mert nem a boldog baldachin
és nem az ünnepi talpak alól
másnap kába örömmel
összesöpört cserepek
napjait éljük.

Visszaúszni, ifjú alakban,
nem fogunk
semmi tükörbe.

[...]

Vaniss Gyulának persze nem volt nehéz egész életében művészet-közelinek maradnia: hiszen lánytestvérei közül kettő, Vilma és Júlia (művésznevén Zuliett) énekes-táncos művésznő lett. Én kettejük közül Vilmát ismerhettem meg, négy éves koromban, 1955 szeptemberében, amikor az egykori sugárzó teremtés kilencvenen túli, falevéllé száradt, félvak kis teremtés volt. 1917-ben azonban még ezt írta róla – és hűgáról – a Színházi Élet az évi első száma: „**Vashiday Vaniss Vilma.** A nemzetközi énekesnők és táncosnők népszerűségének egy cseppet sem ártott a világháború. A

jó és szép dizőzök ma éppen olyan nélkülözhetetlenek az orfeum és a varieté életében, mint békeidőben. Sőt azt mondhatni, hogy az ismertebb és népszerűbb dizőzök ma még keresettebbek, mint ezelőtt. Ma a nemzetközi dizőzök között kevés oly népszerű énekesnő és táncosnő van Budapesten, mint *Vashiday Vaniss Vilma*. Az ismert orfeum-diva éppen a háború kitörésekor került Budapestre. Azelőtt bejárta egész Amerikát, ahol a legnagyobb varieté színpadokon működött, sokáig volt Oroszországban, Romániában és a nagyobb balkáni varietékben is fellépett. Itt Budapesten a *Trocadero* mulatóhelynek lett az ünnepest dívája. A közönség nagyon megkedvelte az elegánsul öltözködő dizőzt és esténként sokat tapsol hatásos számainak. Jelenleg egy pompás drietttel játszik húgával, Zuliettel, aki szintén jeles tagja a mulatóhelyiségnek. A közönség Vashiday Vaniss Vilmának úgy tolettejeitől, mint ének- és táncszámától el van ragadtatva minden egyes fellétekor. Vaniss Vilmát már több külföldi varieté hívta szerződésbe a háború alatt is, de ő annyira megszerette Budapestet, hogy nem akar többé eltávozni innét. Ami természetes is, mert a közönsége nagyon megkedvelte és megszokta már őt a Trocaderóban, esténként meleg ünneplésben részesíti a kiváló dizőzt.” Az aprócska cikk mellett egész alakos kép látható Vilmáról, akinek arcvonásai, szőke haja és kék szeme nagyon emlékeztetnek engem fiútestvére, az ifjú Gyula külsejére. 1955 őszén, négy és fél éves koromban, anyám naplója már egy egészen más „Vilmuskáról” tudósított: „1955. szeptember 17. Jelenleg Apukáékat várom az állomásraól. Vilmuska néni jön... áldott jó lélek, egy darab a múltból, Nagyszüleim csodás világából. Évike fent van, nem akar lefeküdni, úgy várja Vilmuska nénit. Szeptember 21. szerda este 10. Szegény kis félig vak Vilma nénink elment, oly boldog volt közöttünk. Fáj arra gondolnom, hogy üres lakásba tér haza, (gyermektelen özvegy volt!) ahol senki sem várja. De jó is volt itt Nagypám véréből egy élő darab, s bár maradt volna még legalább holnapig, de sietett, nehogy a nyugdíját lekésse.”

[...]

De egyelőre térjünk még vissza Gyomára, az asztmájával küszködő, egyre falevélszerűbbé vékonyodott Ida közelébe. A rokonok és a barátok a sokáig segíteni képes „oxigénpalack-inas” társaságában töltött időszakban mindent megtettek azért, hogy utolsó éveit megszépítsék és megkönnyítsék. Férje hosszú-hosszú órákat töltött az ágya (jobb napjain: karosszéke!) mellett, és felidézte ifjúságuk napjait. Szép hangú veje, Péter, közéleti munkáit félretéve, szintén sok időt töltött anyjává fogadott anyósával és gyakran énekelt neki. Leggyakrabban azt a dalt, amelyet Vaniss Margitkának: a *Szól a kakas már-t*, a kállói rabbi énekét, amely a súlyosan beteg, idős asszonyt szegedi szülőházába röpítette vissza. Előfordult az is, hogy nagyapámat az éneklésben szép hangjának örököse, az akkoriban még kisfiú szopránhangon daloló Peti váltotta fel. Margitka lánya pedig gyakran zongorázott anyjának, többek között egy Schumann dalciklus, a *Frauenliebe und Leben* /*Asszonyszerelem, asszonysors* hangszeres kíséretét.

III.

KÁLMÁN C. GYÖRGY A MÚLT HULLÁMAI*

*Ida és Gyula. Dédszüleim története. Katica-Könyv-Műhely, Pécel, 2019, 278 oldal,
3600 Ft*

Végül is, mi történik Petrőczy Éva remekül megírt és megragadó családtörténetében? A szegedi nagy árvíz idején, 1879-ben Vaniss Gyula, az ifjú (katolikus) vízmérnök Aradról önkéntes segítő a védelmi-menekítési munkákban, és történetesen éppen Seifmann

Mór kárpitos és bútorkészítő házában szállásolják el. Seifmann voltaképpen jóval több ennél: iparművész, akinek mesterművei szerte a városban (részint még ma is) megvannak, egyúttal a szegedi zsidó hitközség egyik oszlopa, egyszerre üzletember, és művész, finom úr és értelmiségi. Seifmann lánya, Nanett és Vaniss Gyula egymásba szeretnek – hat évig várakoznak, amíg Gyula anyagi helyzete stabilizálódik (hiába, hogy Mór jómódú volt, és nem ragaszkodott volna ahhoz, hogy leendő veje jól keressen), és összeházasodnak.

Jó volna, ha minél több családregeény születne.

Elsősorban az olvasóknak jó: minden család – kész regény; még ha vannak unalmasabb, kiszámíthatóbb, túlságosan is vadregényes vagy erősen hiányosak is. De mindegyiknek van elbeszélője (aki így vagy úgy értékeli és értelmezi a történéseket), érdekes kiismerni a nézőpontját, értékeit, emlékezete működését; sok-sok szereplő vonul fel, a maga viselkedésével, érzéseivel, nyelvi sajátosságaival; és változnak a helyszínek, a tanyától a kisvároson át a fővárosig; és benne van a történelem, minden családon végigsöpörnek a pusztító és felemelő történések és eszmék. Másodszor jó volna az irodalomnak: versengés volna a megformálás milyenségét és minőségét tekintve, sok-sok érdekes megoldással keltenék életre az írók a fakuló emlékeket, fikció és hiteles történelmi számadás különös egyvelegei jelennének meg. Harmadszor – és ez a legfontosabb –: az irodalmon és az olvasói élvezeten túl, az írás iránt elkötelezett embereken kívül a társadalom legszélesebb körei számára jó volna a sok családregeény: segítenének a közelebbi és távolabbi múlt megértésében, a tanulságok a nem olvasókhoz is leszivárognának, köztudomásúvá válna mindaz, amiről most csak kétes forrásokból lehet értesülni.

És ez akkor is így van, ha – ismétlem – nincs feltétlenül különösebb izgalom a családok történetében.

Végül is, mi történik Petróczi Éva remekül megírt és megragadó családtörténetében? A szegedi nagy árvíz idején, 1879-ben Vaniss Gyula, az ifjú (katolikus) vízmérnök Aradról önkéntes segítő a védelmi-menekítési munkákban, és történetesen éppen Seifmann Mór

kárpitos és bútorkészítő házában szállásolják el. Seifmann voltaképpen jóval több ennél: iparművész, akinek mesterművei szerte a városban (részint még ma is) megvannak, egyúttal a szegedi zsidó hitközség egyik oszlopa, egyszerre üzletember és művész, finom úr és értelmiségi. Seifmann lánya, Nanett és Vaniss Gyula egymásba szeretnek – hat évig várároznak, amíg Gyula anyagi helyzete stabilizálódik (hiába, hogy Mór jómódú volt, és nem ragaszkodott volna ahhoz, hogy leendő veje jól keressen), és összeházasodnak.

Így azután már a regény első fejezeteiben megtörténik a legfontosabb, az, ami miatt a család története izgalmassá válik. Nanett kikeresztelkedik (ő a címbéli Ida), és a zsidó és a katolikus fiatalok egy pár lesznek – az elbeszélő dédszülei. Csakhogy ez a kiemelt esemény csöppet sem teszi érdektelenné mindazt, ami utána következik. Az egész család történetében tovább hullámozik ennek a „vegyes házasságnak” az eseménye.

Nem mintha bármilyen hangsúlyt kapna az antiszemitizmus (vagy bármilyen vallási-nemzetiségi különbségtétel). Épp ellenkezőleg. A meglepő éppen az, hogy a mű ideje jó pár évtizedet átfog, szereplői szanaszét vannak az országban, és bár mind középosztálybeliek, elég különböző rétegeket képviselnek – egy-két momentumtól eltekintve nincs nyoma a türelmetlenségnek. Már-már az a benyomásunk támad, hogy igenis volt egy olyan aranykor ebben az országban, amikor nem sokat számítottak a nyelvi, felekezeti vagy neveltetésbeli eltérések.

Igaz ez? Vagy csak szeretnénk így látni? Vagy merő véletlen? Petrőczy könyve úgy van megírva, hogy mindezt hitelesnek fogadjuk el. Voltak ilyen családok, ilyen idők, ilyen helyek. Egészen addig, amíg Gyula és Ida egyetlen gyermeke (az elbeszélő nagyanyja) haldoklásakor fel nem kiált: „Nem tudtam megmenteni őket!” – azt a zsidó rokonságot, amelyik gázkamrában végezte... De addig, amíg az állam szisztematikusan be nem avatkozott, lehetett (aki volt olyan szerencsés) olyan világban élni, amelyik mentes volt a gonosz erőktől.

A „családragény” szó nem alkalmas Petrőczy könyvének jellemzésére. Nem regény – amennyiben irodalomjegyzék, névjegyzék és számtalan

izgalmas fénykép hangsúlyozza, mennyire hitelt érdemlő, történetileg alátámasztott mindaz, ami a könyv lapjain szerepel (még néhány recept is van a függelékben...). Nem regény, mert lírai mű is: a dédunoka verseit is beleépíti a szövegbe (nem is szólva a lírai megfogalmazásokról), olyan szövegeket, amelyek éppen ennek a könyvnek a kontextusában kapnak új, fontos értelmet. De persze regény is: olyasfajta rekonstrukció, ahol az elbeszélő finoman jelzi, honnan kezdődik a fikció, s meddig tart a „tényszerű” közlés. Mulatságos, ironikus, olykor megható részek ezek – a nagy szegedi rabbi, Löw Immánuel és Seifmann Mór beszélgetésének nincs tanúja, az ükunoka mégis szó szerint megidézi. Merő kitaláció persze, de játékosan önleplező, mint amikor a régész más színben, más anyagból egészíti ki az elveszett darabokat.

Élvezetes, lenyűgöző, szép könyv, akárhogyan nevezzük is. Beszippant, magával ragad. Sikerkönyvnek kellene lennie.

*E kritikai írás eredeti, első megjelenési helye: ÉLET ÉS IRODALOM - KÖNYVKRITIKA - LXIII. évfolyam, 36. szám, 2019. szeptember 6., 20. oldal. LXIII. évfolyam, 36. szám, 2019. szeptember 6.
Köszönjük a Szerkesztőség szíves hozzájárulását. (A Szerk. megj.)